

Udtaget af Sognet til den fjendtlige Armés Forsyning 1864 i Vester Hassing, Øster Hassing, Ulsted og Hals sogne

Af Magne Lund og Henrik Gjøde Nielsen

1864

Efter Danmarks nederlag til preusserne i Slaget ved Dybbøl i foråret 1864, besatte de preussiske og østrigske styrker hele Jylland, udskrev en brandskat og beslaglagde i øvrigt store mængder levnedsmidler og andre fornødenheder i de besatte områder. Heller ikke den tidligere Hals Kommune, der udgjordes af Vester Hassing, Øster Hassing, Ulsted, og Hals sogne, gik i den forbindelse ram forbi, ligesom denne Den anden Slesvigske Krig i det hele taget kostede kongedømmet dyrt: Da fredstraktaten endeligt blev vedtaget af det danske rigsråd den 30. oktober 1864, med kongens underskrift den 12. november, havde Danmark med denne afstået Slesvig, Holsten og Lauenborg. Den danske stat havde mistet ca. 20.000 kvadratkilometer af et område på ca. 60.000 kvadratkilometer, og af en befolkning på ca. 2.500.000 var ca. 900.000 nu blevet tyskere.

Set i det perspektiv var det måske nok småting, bønder og fiskere i landområder som den tidligere Hals Kommune havde mistet, ligesom man i det hele taget led hårdere under besættelsen i byerne, men lidt har jo også ret, og har man ikke meget, kan lidt også være meget at miste. Det ses af de opgørelser over levnedsmidler m.v., som i 1864 blev ”udtaget af Sognet til den fjendtlige Armés forsyning”. D.v.s. fødemidler m.v., som blev rekvireret af de fjendtlige tropper. Blandt det store materiale til Den anden Slesvigske Krigs historie, som findes i Rigsarkivet i København, findes også fortegnelser over, hvad man i 1864 i Vester Hassing, Øster Hassing, Ulsted, og Hals sogne kunne konstatere at man havde mistet og leveret til de fjendtlige troppers forplejning m.v. I det følgende præsenteres disse rekvisitioner og fortegnelser, opgjort sognevis i sammenskrevet citat; de kan betragtes som en appetitvækker til et større arbejde med kilderne til året 1864 i Vester Hassing, Øster Hassing, Ulsted, og Hals sogne.

Vester Hassing

”Velbyrdige Hr. Cancelliraad Herredsfoged Meinig i Nørresundby. Hermed Sendes hvad der Efter Requisition, af Dags Dato er forlangt af Vesterhassing Sogn til den Fjendtlige Armees Forpleining, nemlig: 42 Lispund Kjød á 12 mark - 681 pund. 1200 pund Gryen á 12 sk. 2400 pund Brød á 3 sk. 20 Td. Havre á 20 Mark. 2.400 pund. Vesterhassing d. 11. juli 1864. ærbødigst Lauritz Spliid Sognefoged.”

Øster Hassing

”Velbaaren Her. Cancelliraad Herredsfoged Meinig. Nørresundby. Hermed sendes 9 Lispund [1 lispund = 16 pund = 8 kg. Øster Hassing Sogn skulle altså levere 100 kg. røget flæsk] 2 pund Røget Flæsk efter Reqvission af 15de Juli d. A. skulle være 12 Lispund 8 pund, men har ikke været mig muelig at opdrive mere i hele Sognet, om det maae tillades i stedet for det manglende at erstattte det med Grønsaltet [d.v.s. letsaltet] Flæsk, bedes mig underrettet maaske med Vognen tilbage. Østerhassing den 16. Juli 1864. Ærbødigst Jacob Chr. Jacobsen Sognefoged.”

Senere på året kunne samme sognefoged Jacobsen gøre årets udgifter til den fjendtlige armé op, som sognets bidrag eller krav til den samlede opgørelse over den erstatning, som det daværende Aalborg Amt havde til gode, efter den fjendtlige okkupation. Samlet skulle der angiveligt have været afsat 6.000.000 rigsdaler til krigsskadeerstatning i Jylland; et svimlende beløb, hvor Øster Hassing Sogn krævede sin del i opgørelse af december 1864:

”Opgjørelse af den Erstatning Aalborg Amt kan tilkomme i Anledning af den fjendtlige Occupation i Aaret 1864. Præstationer af Fødevarer og andre Gjenstande in natura efter en ligelig Udskrivning af Øvrigheden, eller efter Directe fjendtlig Militær Reqvission [Med Præstation først og derefter Værdi angivet i rigsdaler og skilling]: 2000 pund Brød á 3 sk. pundet, 62 Rd. 48 Sk. 1000 pund Gryen á 3½ sk., 36 Rd. 44 Sk. 42 Lispund Kjød á 2 rd. Lispundet, 84 Rd. 1001 pund Røget Flæsk á 20 Sk., 21 Rd. 4 Sk. 20 Td. Havre á 3 rd. 2 mark Td., 66 Rd. 64 Sk. 594 Lispund Høe á 1 mark Lispundet, 99 Rd. 113 Lispund Halm á 12 sk. Lispundet, 14 Rd. 12 Sk. 11 Kreaturer, 500 Rd. 10 Kornsække, 10 Rd. I alt 893 Rd. 76 Sk. Kjørsler og ridende Stafetter: Paa Holdeplads: 20 Vogne 70 Dage á 3 rd. Pr. Døgn, 210 Rd. 6 kreatur Vogtere i 10 dage á 4 mark, 6 Rd. 64 Sk. ialt 216 Rd. 64 Sk. I andre Tilfælde: 84 Vogne 315 Dage á 3 rd. Pr. Døgn, 945 Rd. 8te Stafetter á 4 mark, 5 Rd. 32 Sk. ialt 950 Rd. 32 Sk. Lidt Skade paa forskellige Gjenstande eller Tab i Almindelighed: Tabet paa 2de Køer á 10 rd., 20 Rd. ialt 20 Rd. Anmærkning: NB. Tabet paa 2de Køer som Fjenden Reqvireret, men som blev tilbagesendt. NB. Kreaturvogtere paa de Kreaturer som bleve leverede Fjenden. Totalsum 2080 Rd 76 Sk. Østerhassing den 19. december 1864. Jacob Chr. Jacobsen. Sognefoged.”

Ulsted

”Til Sognefoged Christen Nielsen Ulsted. Sognefogeden ville foranstalte udtaget af Sognet til den Fjendtlige Armés Forsyning og til Aflevering i Nørresundby Torsdagen den 28. dennes Formiddag Kl. 10: 4 stk. gode Slagteqvæg intet under 600 pund. Kjær Herredscoutoir Nørresundby den 26. Juli 1864. Meinig. [Anført på rekvisitionen:] Hermed sendes de fra Ulsted Sogn rekvirerede 4 stk. gode Slagteqvæg. 1 Sorthjelmet Koe, 700 pund á 6 Mark. (kom tilbage). 1 Sortbroget Koe, 650 pund á 7 Mark. 1 Graae Koe, 579 pund á 5 mark. (kom tilbage). 1 Hvidgraae Koe, 625 pund á 5 mark (kom tilbage). Ulsted d. 27de Juli 1864.”

Hals

I Hals Sogn var det tilsyneladende ikke så meget levering af fødemidler, der havde voldt udgifter og ulejlighed, men mere manglende indkomster, idet fiskeriet for en tid umuliggjordes af besættelsen, ligesom man dog også her havde måttet levere materialer til danske såvel som tyske, som man ønskede godtgjort. Imidlertid skal det dog nævnes, at krigsskadeerstatninger for

fødemidler fra Hals Sogn udmærket kan findes i de 18 pakker for krigsskadeerstatninger for Aalborg Amt, der findes i Rigsarkivet; pakker, som endnu ikke er gennemgået. De følgende sager kan bl.a. give indblik i forholdene for bundgarnsfiskere i Hals 1864, og i gæstgiver Holms genvordigheder.

”Krigsskadeerstatning.

Nr. 10 Gjæstgiver Holm af Hals. Erstatning for et Anker og en Kjætting, som af ham i Forsommeren 1864 ere leverede til Fortøining af Pontoner, men som ikke siden ere blevne tilbageleverede. For ikke at benyttes som Transportmidler blev en deel af de Pontoner, der vare bestemte til Broen mellem Aalborg og Nørresundby, henførte til Vorsaa. De Ankre og Kjættinger, der har benyttedes til deres Fortøining, bleve efter Freden samtidig med Pontonerne førte til Aalborg og der oplagte paa en Skibsbygmesters Plads til Eftersyn for Eierne, som bleve opfordrede til at melde sig for den 4. Divisions Intendantur. Gjæstgiver Holms Anker og Kjætting henlaae paa Pladsen indtil et Par Dage førend Intendanturen, der fra 1. Maj til 31. Juli 1865 opholdt sig i Aalborg for at afgjøre forskellige Fordringer, der vare reiste i Anledning af Krigen, forlod denne By. Da ingen Eier meldte sig, anmodede Intendanturen Agent Simoni, der ligeledes havde udlaant et Anker og en Kjætting til brug ved de nævnte Pontoners Fortøining, men som heller ikke havde faaet dem tilbageleverede, om at modtage det tilbageblevne Anker og Kjættingen i stedet for de af ham leverede, hvortil han ogsaa erklærede sig beredvillig, ihvorvel Ankeret og Kjættingen vare af ringere Værdi end de, han have udlaant. De af ham saaledes modtagne Gjenstande har han senere solgt for 25 rd. Holm ansætter sit Anker med Kjætting til en værdi af 40 rd.

Nr. 18. Chr. Andersen af Hals. Erstatning deels for Skade paa 4 ham tilhørende Bundgarn, der henstode i Havet, have lidt derved, at han ikke har kunnet røgte dem, paa grund af det af Pladscommandanten i Hals var paabudt at sænke alle Fartøier, deels for det Tab, som er ham paaført, derved at han ifølge samme Paalæg ikke har kunnet drive Fiskeri i Mai, Juni og Juli Maaneder af 1864. Rigtigheden af det saaledes Anførte attesteres af Pladscommandanten i Hals, Inspectionsofficeren i Hals Skandse, Lodsoldermanden, Toldcontroleuren og Sognefogeden. Tabet anslaaer han til 50 rd. For Istandsættelsen af hvert af de 4 Bundgarn, der henstode i Havet og for Standsning af Fiskeriet med hans 9 Bundgarn til 50 rd. for hvert Garn, hans hele Fordring udgjør saaledes 650 rd.

Nr. 19. Fiskerne N. L. Holm, S. Chr. Petersen, Jansen og N. Pedersen Budde af Hals. Erstatning af samme Grund. Rigtigheden attesteres af en af de ovenfor nævnte Mænd. Den fordrede Erstatning udgjør for Istandsættelsen af 7 Bundgarn 50 rd. for hvert og for Standsning af Fiskeriet ligeledes 50 rd. for hvert Garn eller i det hele 700 rd.

Nr. 20. Fiskerne N. L. Andersen, J. P. Hansen, N. Pedersen og P. Andersen, Alle af Hals ligeledes. Andragendet er forsynet med Attester af samme Indhold og udstædte af de samme Mænd som de 2 foregaaende. Med hensyn til Tabets Størrelse er Andraget anført: ”Under almindelige Forhold har Fiskeriet hidtil indbragt os aarligt 300 rd. til hver Part, medens det i Aar, da den bedste Tid af Sommeren gik bort ubenyttet, Knapt har indbragt os 100 rd. til hver 4de Part. Forringelsen paa Garnene antager vi mindst at kunne sætte til en Værdi af 200 rd.” Da disse 4 Fiskere angiver, at de i Forening eie 13 Bundgarn synes Næringstabet i Overensstemmelse, med hvad de andre Fiskere i Hals have fordret, at kunne ansætte til 50 rd. for Garn eller 650 rd. Erstatningen bliver altså 850 rd.”

Hvad udad tabes skal indad vindes

Tabene i 1864 forplantede sig fra Danmarks tab af store landområder og befolkningsgrupper til fiskernes tab af bundgarn og mistede indtægter i Hals. Det tabte land kom først og delvist tilbage efter Genforeningen 1920.

Tiden 1864-1920 bød på en areal- og befolkningsmæssig minimeret nationalstat, men det var også en grødetid i dansk kultur, erhvervs-, forenings- og åndsliv, så man virkelig indad vandt hvad man udad havde tabt. Og til tabene kom altså også gæstgiver Holms anker og Halsfiskernes bundgarn. Sådan kommer krigen altid til at sætte i det mindste et sådant mærke på dagliglivet.

Denne artikel er tidligere publiceret i årsskrift 2006, udgivet 2007 af Museumsforeningen for Hals Kommune og Hals Museum.